

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

УДК 37.018.43:81'373.44

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-3-15>

Жовнір-Василенко К.В.

старший викладач
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9495-0442>

Петухова О.В.

старший викладач
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4982-1905>

Саламаха І.В.

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4790-2699>

Zhovnir-Vasylenko Kseniia

Senior Lecturer
Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebnia
of Zaporizhzhia National University

Pietukhova Olha

Senior Lecturer
Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebnia
of Zaporizhzhia National University

Salamakha Ihor

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Department of Information Economy, Entrepreneurship and Finance
Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebnia
of Zaporizhzhia National University

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКSIKA ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

TERMINOLOGICAL VOCABULARY AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS OF ECONOMIC MAJORITIES

Статтю присвячено дослідженню термінологічної лексики як основного складника підготовки здобувачів економічних спеціальностей у процесі навчання у закладах вищої освіти. Звернено увагу на важливість відбору навчальних матеріалів і необхідність пошуку викладачами української мови за професійним спрямуванням найбільш ефективних методів, що сприятимуть кращому засвоєнню професійної термінології майбутніми фахівцями-економістами. Визначено роль термінологічної лексики в комунікації майбутніх фахівців. Доведено необхідність застосування комунікативного підходу в підготовці здобувачів економічних спеціальностей, комунікативно орієнтованого навчання із застосуванням компенсаторних

стратегій. Запропоновано структуру методичної роботи та основні етапи формування термінологічних умінь і навичок.

Ключові слова: термінологія, термінологічна лексика, студенти економічних спеціальностей, комунікація, словниковий запас, когнітивні процеси, компенсаторна компетенція.

The article is devoted to the study of terminological vocabulary as the main component of training of students of economic specialities in the process of studying in high institutions and its importance in the communication of future specialists. It is noted that when teaching students economic terminology, one should rely on the communicative approach as the main way and purpose of teaching students professional speech. Communicative-oriented learning involves the formation of students' communicative competence, which is considered to be formed if future specialists use the Ukrainian language to independently acquire and expand their knowledge and experience. It is noted that the process of learning terminology takes place in three stages: the first involves mastering a certain number of terms, examples of their functioning and recognition in phrases, selection and semantisation in the text. The main goal of this stage is to master the terminological vocabulary and actively use it in the process of independent expression. The second stage of teaching terminology is designed to provide the learning process with modern professional vocabulary and special texts selected according to certain criteria. The main objective of the second stage is to develop specific terminological skills and abilities related to the mastery of these units. The main goal of the third stage is to master the highly specialised terms of the economic speciality, as well as professional language turns of phrase. The objectives of this stage are: to develop skills and abilities to use highly specialised terminological units in speech; to get acquainted with the structure of the terminological system of the sublanguage of economics, to develop skills and abilities to analyse the morphological structure of a derived term. Attention is focused on the importance of selecting educational materials and the need for teachers of the Ukrainian language for professional purposes to find the most effective methods that will facilitate better mastering of professional terminology by future economists. The structure of methodical work and the main stages of formation of terminological skills are proposed.

Keywords: terminology, terminological vocabulary, students of economic specialties, communication, vocabulary, cognitive processes, compensatory competence.

Постановка проблеми. Глибокі перетворення української економіки, її інтеграції у міжнародне співробітництво сприяють суттєвому перегляду термінологічного апарату, яким користуються вчені, викладачі, студенти, підприємці, господарські керівники та громадяни країни. Сучасна економічна діяльність оперує складним понятійним апаратом. Розуміння термінології та специфіки української мови за професійним спрямуванням є обов'язковою умовою опанування професії економіста. Увага та інтерес до вивчення професійної мови економіста та рівня мовної компетентності фахівців економічного профілю сьогодні є абсолютно обґрунтованим. Той факт, що великий обсяг роботи економістів пов'язаний з мовними комунікаціями, є аксіомою сучасної ділової риторики і комунікативістики. Проблема освоєння сучасної економічної термінології та професійної мови, як особливої знакової системи, що формується у дискурсі спеціальності, нині є надзвичайно актуальною.

Метою статті є аналіз специфіки навчання термінологічної лексики на заняттях з української мови за професійним спрямуванням здобувачів економічних спеціальностей у процесі їхньої мовної економічної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увагу до термінології у формуванні мовно-професійної компетентності фахівців економічного профілю приділено такими науковцями, як В. Тимкова, А. Семенов, О. Семенов, Г. Калетнік, А. Мазура та інші. З інтеграцією економіки України у міжнародний економічний простір відбувається одночасна інтеграція іншомовних лексем у сучасну українську термінологію, що має бути враховано при викладанні української мови на економічних спеціальностях. Останніми роками спостерігається підвищений інтерес до економіч-

ної термінології. Це пов'язано з тим, що економіка, як наука, розвивається стрімкими темпами. Можна виділити основні тенденції цього процесу: інтеграція, диференціація, інтернаціоналізація, уніфікація, економізація (закон економіки мовних ресурсів). Це, у свою чергу, веде до збільшення обсягу спеціальних термінів та необхідності ретельного дослідження їх у сфері економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термінологія відіграє важливу роль у комунікації людей, оскільки вона є вагомим джерелом отримання інформації в сучасному світі. Окрім того, термінологія є тією частиною лексики, яка надзвичайно динамічна і чутлива до зовнішнього впливу. Там, де відбувається найбільш тісна взаємодія мов і культур, зафіксовано максимальну кількість іншомовних запозичень у таких галузях. Насамперед, такою сферою є економіка [3, с. 4]. Сучасна економічна термінологія поновлюється, розвивається, вдосконалюється відповідно до розвитку й удосконалення економічної сфери. У системі економічної термінології відбуваються різноманітні лексико-семантичні процеси, пов'язані із входом до неї значної кількості запозичень (особливо з англійської мови) [3, с. 5].

Процес формування компетентності у майбутніх фахівців економічних спеціальностей відбувається послідовно і створюється таким чином, щоб навчання переходило у самонавчання, виховання – на самовиховання, а розвиток – на творчий саморозвиток особистості; при цьому критеріями для особистості, що творчо саморозвивається, є такі системоутворюючі властивості, в основі яких знаходиться рефлексивна зверненість до себе, як здатність до самопізнання, творчого самовизначення, самоврядування, самовдосконалення і самореалізації [1, с. 281].

Термін (від латинського *terminus* – межа, кордон) – слово чи поєднання слів, що вживається з відтінком спеціального наукового значення. Особливість економічних термінів виявляється у близькому зв'язку з поняттям, зміст якого відображено в дефініції і, як будь-яка наука, економічна термінологія передана сукупністю лексичних одиниць, різноманітних за своєю словотворчою і синтаксичною структурою. Закріпленість дефініції за терміном гарантує необхідну тотожність та взаємозалежність поняття. Тому термін повинен вивчатися не як автономна структура, а як об'єкт, вплетений у пізнавальну діяльність людей [5, с. 32].

При навчанні студентів економічних спеціальностей української мови слід спиратись на комунікативний підхід до навчання мов, як на основний спосіб та мету навчання студентів мовленню. Комунікація є усним чи письмовим процесом, що полягає в отриманні інформації та її оцінюванні. Комунікативно орієнтоване навчання передбачає формування у студентів комунікативної компетенції, яка вважається сформованою в тому випадку, якщо майбутні фахівці використовують українську мову для самостійного здобуття та розширення своїх знань та досвіду. Отже, для досягнення поставленого завдання першорядним є вільне володіння студентами професійною термінологією та основами граматики мови, що вивчається.

Термінологічна лексика необхідна студентам, передусім, під час читання текстів за спеціальністю з метою придбання ними професійної інформації для ведення професійно-орієнтованої бесіди чи дискусії з фахівцями, а також для написання рефератів, повідомлень, доповідей. Тому викладачеві необхідно знати, які основні правила термінологічної лексики існують, як семантизувати їхнє значення в текстах за фахом, за допомогою яких вправ активізувати їхнє подальше закріплення в усному та письмовому мовленні.

Навчання студентів-економістів професійної термінології є складним процесом. Як правило, за роки навчання студенти економічних спеціальностей мають по-перше, опанувати економічну термінологію; по-друге, навчитися розуміти зміст літератури за фахом; по-третє, передавати зміст професійно-значущої інформації. Вони мають навчитися виділяти та відбирати із значного обсягу матеріалу, запропонованого навчальними посібниками, професійно-значиму інформацію, з перспективою використання її у вибраній професії.

Отже, викладач повинен розробити структуру методичної роботи та побудувати освітній процес таким чином, щоб послідовно відбувалося ускладнення вправ на освоєння та запам'ятовування професійної термінології, а завдання, перераховані раніше, були успішно реалізовані.

На початковому етапі навчання студентів має бути застосований традиційний підхід: студенти освоюють граматику, лексику, вчать розуміти різні за типом складності тексти, розширюють свій світогляд. Лексичний запас поповнюється з допомогою виконання численних вправ. Найбільш продуктивні ті, які сприяють встановленню зв'язків

між лексикою та ситуацією. Слід звернути увагу до певних фаз у створенні цієї роботи:

- 1) сприйняття слова у промови;
- 2) розуміння сенсу слова;
- 3) імітація;
- 4) позначення – вміння дати назву об'єкту в мовних ситуаціях;
- 5) комбінування;
- 6) використання з урахуванням самостійного вибору [4, с. 43].

Викладання професійно орієнтованої української мови студентам-економістам має відбуватися із застосуванням компенсаторних стратегій та прийомів, які допоможуть компенсувати дефіцит знань, навичок та умінь, а головне – підвищать кваліфікацію у їхній майбутній професійній діяльності. Це дієвіше і результативніше розширення термінологічного словникового запасу, оскільки воно активує когнітивні процеси студентів. Під компенсаторною (стратегічною) компетенцією розуміється «здатність студента залучати в умовах недостатнього володіння мовою, що вивчається, наявні у нього знання, вміння та навички користування рідною або іноземною мовою» [2, с. 17]. Компенсаторна компетенція студентів-економістів буде результативнішою та продуктивнішою, якщо в процесі її розвитку передбачити конкретні прийоми та стратегії, що реалізуються на базі спеціального комплексу завдань [5, с. 19]. Цей комплекс може включати різноманітні завдання, націлені на засвоєння термінології:

- здогадатися про значення нового терміна;
- вставити термін, що підходить за змістом;
- згрупувати терміни за якоюсь ознакою;
- виділити ключовий термін;
- співвіднести термін та його дефініцію.

Робота з формування термінологічних умінь і навичок повинна проводитися в кілька етапів, кожен з яких включає:

1) засвоєння певної кількості термінів, їх розпізнавання, виділення та семантизація в тексті, активне використання в процесі самостійного висловлювання;

2) формування комплексу умінь і навичок, пов'язаних зі специфікою певної групи термінів.

Основною метою першого етапу є засвоєння термінологічної лексики. Для її досягнення необхідно створити умови для перенесення вже існуючих лексичних навичок на термінологічні одиниці. Важливими завданнями цього етапу є формування умінь відрізняти термін від не терміну, створити умови засвоєння термінології економічної спеціальності [4, с. 114]. Для вирішення цих завдань необхідно ретельно відібрати тексти за спеціальністю з позиції представленості в них термінів та термінологічних поєднань, розробити систему вправ та завдань, які б допомогли ефективному вирішенню поставлених завдань.

Основною метою другого етапу є формування специфічних термінологічних умінь та навичок, пов'язаних з освоєнням даних одиниць, формування умінь та навичок щодо виділення термінологічного поєднання в тексті, диференціація їх від

вільних словосполучень та типової сполучності терміна, а також умінь самостійного розкриття термінологічного поєднання на основі аналізу його складових, вживання терміносполучень у мовленні [4, с. 415]. Для успішного вирішення цих завдань необхідно, окрім ретельного відбору текстового матеріалу, надати складові термінологічні поєднання на основі синтаксичних конструкцій; ознайомити студентів з основними типами висловлювань наукового стилю мовлення (розповіддю, описом, міркуванням) та функціями терміна у цих типах текстів.

Основна мета третього етапу – це оволодіння вузькоспеціальними термінами економічної спеціальності, а також професійними мовними зворотами [4, с. 416]. Завданнями цього етапу є: формування умінь та навичок щодо використання вузькоспеціальних термінологічних одиниць у мовленні; знайомство з будовою термінологічної системи підмови економіки, формування умінь та навичок аналізувати морфологічну структуру похідного терміна, засвоєння найбільш продуктивних словотвірних моделей; знайомство зі специфікою функціонування терміна, визначення основних сфер застосування.

Розвиток термінологічної лексики сприяє сформованості мовної особистості економіста та певною мірою залежить від фундаментальної мовної підготовки, власного саморозвитку та самореалізації.

Висновки. Термінологічна лексика є складником професійної підготовки студентів економічних спеціальностей. Формування термінологічних умінь і навичок проводиться в кілька етапів, що включають засвоєння певної кількості термінів та їх розпізнавання, формування комплексу умінь і навичок, пов'язаних економічних термінів. Раціональність методики навчання професійної термінології передбачає результативність, доцільність, ефективність та цілеспрямованість навчальних дій викладача та навчальних дій здобувачів, а також індивідуальної траєкторії самонавчання студентів.

Бібліографічний список:

1. Семенов О., Семенов А. Мовна особистість сучасного економіста. *Studia ukrainica posnaniensia*. 2015. № 3. С. 281–288. DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2015.3.36>
2. Тележкіна О.О., Лисенко Н.О., Берестова А.А. Фахова мова економіста : навчальний посібник. Харків : Тім Пабліш Груп, 2016. 284 с.
3. Тимкова В.А. Роль термінології у формуванні мовно-професійної компетентності фахівців економічного профілю. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 3. С. 3–4. URL: <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=25557.pdf>
4. Ткаченко Л.О., Любашенко О.В., Мельник С.Є. Українська мова. Мова фаху, мова науки, мова спілкування. Текстовокомунікативне навчання : навчальний посібник. Київ : ТОВ ВПП «Компас», 2014. 256 с.
5. Черемська О.С., Сухенко В.Г. Українська мова (за професійним спрямуванням) : підручник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 436 с.

References:

1. Semenog, O., & Semenog, A. Movna osobystistj suchasnoho ekonomista [Linguistic identity of modern economists]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, no. 3, pp. 281–288. DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2015.3.36>
2. Tjeljezhkina O.O., Lysenko N.O., Berestova A.A. (2016) Fakhova mova ekonomista: navchalnyj posibnyk [The professional language of an economist: a study guide]. Kharkiv: Team Publish Group. (in Ukrainian)
3. Tymkova V. (2019) Rolj terminologhiji u formuvanni movno-profesijnoji kompetentnosti fakhivciv ekonomichnogho profilju [The role of terminology in forming the language and professional competency of economic profile specialists]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualjni pytannja nauky i praktyky*, no. 3, pp. 3–4. Available at: <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=25557.pdf>
4. Tkachenko L., Ljubashenko O., Melnyk S. (2014) Ukrajinjsjka mova. Mova fakhu, mova nauky, mova spilkuwannja. Tekstovokomunikatyvne navchannja: navchalnyj posibnyk [Ukrainian language. Language of profession, language of science, language of communication. Text-communicative learning: a study guide]. Kyiv: VPP "Compass" LLC. (in Ukrainian)
5. Cheremsjka O., Sukhenko V. (2018) Ukrajinjsjka mova (za profesijnym sprjamuvannjam): pidruchnyk [Ukrainian language (professional orientation): textbook]. Kharkiv: KNEU named after S. Kuznetsa. (in Ukrainian)